IL-KELB FIL-FOLKLOR

minn RAFEL BONNICI-CALI

Il-kelb huwa aktarx wiehed mill-aktar annimali mahbubin mill-bnieded fid-dinja kollha, minhabba l-ghajnuna li jaghti lil sidu, kif ukoll ghall-imgieba tajba tieghu u l-imhabba li juri lejn in-nies. Il-kelb huwa wkoll annimal intelligenti hafna u jitghallem malajr fl-ambjent li jsib, u mhux malajr jinsa lil sidu jekk jinfired minnu. Meta jdum ma jarah, imqar ghal ftit zmien, il-kelb erhilu jifrah bih, iferfer denbu u joghla mieghu, bhallikieku l-istess kif jaghmlu l-bnedmin li jinhabbu.

Ghalhekk dan l-annimal dahal sewwa fil-folklor u fl-istorja tad-dinja, kif ukoll fostna l-Maltin. It-tfal juru gibda kbira lejn il-klieb, u dawn isiru hbieb tal-qalb taghhom. It-tfal taghna draw isejhu lill-kelb "tetu" u l-kelba "teta", ghax it-tfal taghna ghandhom ghamla ta' lsien ghalihom, tista' tghid ghal kull haga ta' madwarhom, bhal "binbi" ghall-inbid, "tata" ghall-missier, "tuttu" ghaz-ziemel, "bobba" ghall-ibsa, ecc.

Ma naf x ghaliex lil nies ta' qalb hazina jghidulhom "kelb", ghax nafu li generalment il-kelb juri mhabba lejn il-bniedem; jinghad li l-Gharab ta' l-Afrika ta' Fuq kienu jsejhu lill-Maltin "Klieb mansi", u l-Maltin kienu jsejhu lilhom "Klieb talBarbarija", ghax jinghad li l-Barbarija kien hemm razza ta' klieb horox li ma jahfruha lil l-ebda stangier, u li kienu maghrufin ghall-ghassa ma sidhom.

L-aktar klieb mahbibin mill-Maltin huma dawk tal-kacca, dejjem jigru ma' saqajn il-bdiewa u l-familja taghhom. Izda razza ohra mahbuba hija dik tal-Kelb tal-Fenek, imsemmijin ghal heffa taghhom, u fid-daqs akbar mill-ohrajn u ghamla aktar pulita.

In-nisa ghonja antiki Maltin, kienu jhobbu hafna klieb zghar ta' saqajhom qosra bil-pil twil, li baqghu jissejhu klieb ta' Malta, li kienu saru moda hafna fis-seklu tmintax, u ghad fadal bosta pitturi ta' kbarat Maltin, u nisa ghonja, bil-kelb Malti f'idejhom. Fost il-kbarat taghna kien hemm il-Gran Mastru De Paule, li kien ihobb wisq il-klieb tal-kacca, kif ukoll il-klieb zghar ta' Malta, u fadal xi ritratti pittura tieghu fejn jidher bil-kelb Malti f'idu, bhalma hemm wiehed fis-sagristija tal-Monasteru ta' S.Ursula l-Belt. Fuq il-famuza logga tal-kacca li nbniet fir-Rahal Gdid, fi zmien De Paule kienhemm arma mahduma fil-gebel, li kellha ghamla kwadra,

bejn zewg t-iklieb tal-kacca mimdudin, iharsu lejn xulxin, u jinghad li din saret bi tmaqdira ghal dawk il-Maltin li ma jahmlux lil-xulxin, skond it-tradizzjoni li ghadha sejra f' Hal Tarxien; ghallinqas hekk kien jghid, Guzi Micallef Goggi li ghex ghomru u zmienu f'dan ir-rahal.

Izda in-nobbli Guzepp Sant Manduka li ghex hajtu kollha fl-Imdina, kien jghid storja ohra ta' kif inholoq l-ghajdut "Il-Maltin klieb ghal xulxin". Skond Sant Manduka din il-frazi kien qalha l-hakem snin qabel il-migja tal-kavallieri, meta zewg irgiel iggieldu u harrku lil-xulxin quddiemu. Wiehed minnhom kien kisser sinna minn halq l-iehor, fil-waqt li l-iehor kien kissirlu zewg sinniet b'daqqa ta' ponn. Il-hakem sabhom it-tnejn hatjin, u qallhom biex jiftehmu u jahfru lil-zulzin; izda billi sabhom it-tnejn radhom iebsa qalilhom li ser jaghtihom kastig li jaghzlu huma stess, bil-kundizzjoni li dak li kisser iz-zewg sinniet jiehu kastig doppju. Ghalhekk il-hakem staqsa x'kastig ried dak li kisser sinna wahda u qal li ried li jaqalghulu ghajn wahda, biex b'hekk lill-ghadu tieghu jaqalghulu tnejn. Kulhadd kien tkaza b'din il-hruxija, u l-hakem sejhilhom "Klieb ghal-xulxin".

Din il-grajja nfirxet ma' Malta kollha, u waslet sal-Furjana meta wiehed mill-bibien tas-swat taghha gie mlaqqam il-mina tal-klieb, li ilha li twaqqghet biex taghmel wisa' ghat-traffiku li jaghti ghall-imsida. Il-maggur Edward Scicluna, iben il-Furjaniz Sir Hannibal Scicluna, kien jghid, li wkoll fuq din il-mina kienhemm zewg klieb imnaqqxin fil-gebel, aktarx tifkira tal-G ran Mastru De Paule, dilettant u patrun tal-klieb.

Izda l-Furjanizi jghiduha mod iehor; li fil-mina kienu jinzammu l-klieb li l-pulizija kienu jsibu bla medalja u li kienu jinsabu jiggerrew barra fi zmien meta kien hawn il-marda imsejha tar-rabbja li kienet tinvalena lin-nies ukoll. Il-verita' hi, li fi zmien, nies ta' qalb xierfa kienu jissejhu klieb.

Prova ohra ta' dan hija li ghandna post barra r-Rabat imsejjah Ghajn Klieb fejn saret taqtigha bejn Maltin u Gharab li kienu qed ihejju biex jahtfu taht idejhom il-Gvern Ta' Malta fil-Gimgha l-Kbira. Il-konfoffa inkixfet, u l-Maltin ghassew-lhom, u qabduhom fejn l-Ghajn hekk imsejjah Ghajn Klieb.

Il-kelb dahal hafna fil-kliem tal-proverbji taghna, bhal "Kelb rieqed la tqajmux" ghax int tahti jekk ihebb ghalik u "Il-kelb mismut, kull ilma jahsbu mishun" ghax ikun garrab id-deni, u ma jinsiex li l-mishun jidher bhall-ilma. "Kelb li jinbah la tibzghax minnu" ghax ikun qed javzak u jhallik tghaddi, izda jekk tersaq lejn jgharralek. "Il-kelb il-mutu ibza' minnu" ghax dan jirrambak bla ma javzak, bhalma jaghmel il-halliel li jaqbez fuqek meta ma tobsorx. "Min ihobb lill-kelb ihobb lil-sidu" ghax minimelles il-kelb ta' xi hadd irid xi haga minnhu.

Il-kelb jissemma ghal-tjubitu fil-grajja ta' l-ghani u Lazzru t-tallab imgiddem; l-ghani ma hennx ghat-tallab, izda l-kelb kien jighaqlu l-fereiti. L-istess imhabba tal-kelb narawha fix-xbiha ta' Santu Rokku, fejn il-kelb ukoll jilghaqlu l-fereiti tal-pesta; hemm mijiet ta' stejjer li jutu l-hniena u l-bravura tal-kelb lejn il-bniedem.

Dari il-kelb kien jinsab f'kull dar Maltija; izda dazzmien id-djar m'ghandhomx wisa' ghall-kelb jew annimali ohra, waqt li il-klieb sau posthom l-aktar fir-rziezet u djar kbar, fejn jinzammu bl-akbar ghozza, u jittiehdu ghall-wirjiet ta' kull-sena ghall-kompetizzjonijiet bi-premji.

Matul il-hakma Ngliza f'Malta, il-klieb hadu r-ruh, ghax twaqqfet id-Dog's Home ghal-klieb mitluqin . Il-pulizija hadmet ukoll biex taqta' d-drawwa krudila ta' dawk li kienu jaqtghu il-widnejn tal-klieb, jew denbhom, u jrawmuhom ghall-glied li konna narawhom sa xi ghoxrin sena ilu f'xi rhula ta' nies rozzi.

Ta' min izid, li ghalkemm il-klieb kienu u ghadhom mahbubin mill-Maltin, fi ckuniti kien hawn nies, li jibzghu minn dan l-annimal mans, ghax xi klieb kellhom id-drawwa li jitilghu man-nies, specjalment mat-tfal zghar, u dawn kienu jitwerwru. Dan kien htija ta' l-ommijiet stess, li biex izommu l-uliedhom god-dar, kienu jghidulhom li jekk johorgu barra jigi kelb ("tetu") u jigdimhom. B'hekk dawn aktarx baqghu jibzghu mill-klieb ukoll meta kibru. Meta kelb kien jissogra jidhol fi knisja wara sidu, kien jigi mkecci jew imsawwat minn sidu stess. L-ghar kien ikun meta xi xih jipprova jkecci l-kelb bil-bastun, ghax il-kelb jibda jinbah kull darba li jilmah lil xi hadd li jkollu bastun jew umbrella f'idu, ghax, kif ga ghedna, "il-kelb mismut, kull ilma jahsbu mishun"!

UNIVERSITY OF MALTA MELITENSIA